

اللَّهُ أَحْمَدُ

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی بندرعباس

مرکز پژوهش‌های اتاق بندرعباس

عنوان پژوهش: آشنایی با تجارت مرزنشینان در استان هرمزگان

تهیه کننده: سید امید جعفریان

ناظر علمی: دکتر پیام رضایی

طبقه بندی موضوعی: استان شناسی

واژه های کلیدی: توسعه منطقه‌ای، تعاون، مرزنشینان، تجارت مرزنشینان، هرمزگان

- ❖ چکیده..... ۱
- ❖ مقدمه..... ۲
- ❖ جدول ابعاد مختلف فعالیت تعاونی مرز نشینان و شاخص های رضایتمندی..... ۴
- ❖ پیشینه پژوهش..... ۵
- ❖ معرفی تعاونی های مرز نشینان..... ۵
- ❖ الف) روند شکل گیری و ساختار تعاونی های مرز نشینان در ایران..... ۵
- ❖ ب) اهداف و چگونگی تشکیل..... ۶
- ❖ اهداف و شرح وظایف کمیسیون تخصصی تعاونی های مرز نشینان..... ۸
- ❖ بررسی مشکلات تعاونی های مرز نشین هرمزگان ۱۲
- ❖ پیشنهادات..... ۱۴
- ❖ برنامه ها و اقدامات وزارت تعاون برای بهبود کارآرایی و ساماندهی شرکت های تعاونی مرز نشینان..... ۱۵
- ❖ الف) بهبود فضای حقوقی (محیط قانونی کسب و کار) ۱۵
- ❖ ب) برنامه های نظارتی ۱۵
- ❖ ج) برنامه های حمایتی - هدایتی..... ۱۵
- ❖ راهبردها و چشم انداز آتی تعاونی های مرز نشینان استان..... ۱۶
- ❖ الف- بهینه نمودن ساختارها و راهبردهای مترتب بر آن..... ۱۶
- ❖ ب- بهینه نمودن کارکردها و راهبردهای مترتب بر آن..... ۱۷
- ❖ پیشنهادهای پژوهش..... ۱۷
- ❖ نتیجه گیری..... ۲۰
- ❖ منابع ۲۳

❖ چکیده

دور افتاده بودن، حاشیه‌ای بودن و حس ناپایداری در مناطق مرزی اغلب به عنوان عوامل موقعیتی به ضرر توسعه این مناطق عمل می‌کنند. اهمیت استراتژیک این مناطق نیازمند دخالت عامل بیرونی برای توسعه و استفاده از قابلیت‌های موقعیتی این مناطق است. در نواحی مرزی تعاونی‌های مرزنشینان می‌توانند نقش عمده‌ای در امنیت و توسعه پایدار سرزمینی ایفا کنند. استان هرمزگان به عنوان یک استان مرزی هم از اهمیت استراتژیک بسیار فراوانی در تامین امنیت ملی، صادرات و واردات کالا، حمل و نقل و لجستیک برخوردار است و نیاز به توسعه این مناطق در کشور ضروری بوده که در توسعه آن می‌توان بر پتانسیل‌های بخش تعاون تاکید کرد.

تعاونی‌های مرزنشینان از گذشته‌های دور به طور غیررسمی و از سال ۱۳۴۴ به طور رسمی در کشور فعال بوده‌اند؛ لیکن علیرغم گشایش‌هایی که در توسعه فعالیت آن‌ها به لحاظ ساختاری و قانونی فراهم شده، کماکان محدودیت سقف ارزش تخصیصی و همچنین محدود بودن اقلام کالاهای اجرایی، از کارایی آن‌ها کاسته و عملاً نقش آن‌ها را در بازرگانی خارجی کشور کمرنگ نموده‌است. این تعاونی‌ها در استان هرمزگان عمدتاً پس از انقلاب اسلامی شکل گرفته و هم‌اینک تعداد آن‌ها به ۵۹ تعاونی رسیده و شاهد توسعه فعالیت اقتصادی و تجاری آن در این استان می‌باشیم. بر اساس نتایج حاصل از این تحقیق به منظور توسعه فعالیت و افزایش نقش تعاونی‌های مرزنشینان در بازرگانی کشور، مهمترین گام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های لازم به منظور ایجاد تحول ساختاری در این تعاونی‌ها و سوق دادن آن به تولیدی شدن، به جای توزیعی بودن صرف می‌باشد. این مهم ضمن ایجاد اشتغال بیشتر حرکتی مهم در جهش صادرات تعاونی‌های مرزنشین نیز خواهد بود. کارکردهایی از قبیل افزایش سقف ارزش تخصیصی، بهبود روش‌ها، ثبات و پایداری قوانین و مقررات، کاهش عوارض و مالیات، حذف بوروکراسی‌های زائد، و ایجاد هماهنگی میان سازمانی می‌تواند به پایداری ساختار و عملکرد اقتصادی-تجاری تعاونی‌های مرزنشینان و ارتقاء جایگاه آن در بازرگانی خارجی کشور بیش از پیش منجر گردد.

کلیدواژه‌ها : توسعه منطقه‌ای، تعاون، مرزنشینان، تجارت مرزنشینان، هرمزگان

❖ مقدمه

انسان از آغاز پیدایش زندگی اجتماعی با یاری جستن از مشارکت و تعاون موفق به استمرار حیات و غلبه بر موانع رشد خود شده است. این امر، در ابتدا رویکردی ساده بوده، اما به مرور زمان و با گسترده شدن ابعاد اقتصادی و اجتماعی زندگی، پیچیده‌تر شده است. در قلمرو رخدادهای اقتصادی نیز، قالب و تشکیلات سازمانی همکاری‌هایی از این نوع، شرکت‌های تعاونی نام گرفته است. این بخش در صورت دفع موانع و محدودیت‌ها در زمینه تولید و اشتغال و ارتقای ضریب امنیت سرمایه‌گذاری داخلی و اجرای طرح‌های حمایتی می‌تواند به مثابه محور توسعه اقتصادی در جلب سرمایه‌گذاری و همچنین ایجاد اشتغال مولد عمل کند و نقش سازنده‌ای همچون یک بازوی قوی اقتصادی-اجتماعی در خدمت دولت و جامعه داشته باشد.

از سوی دیگر، از گذشته‌های بسیار دور ساکنان مناطق مرزی به عنوان گروهی متمایز از دیگر عوامل بازرگانی خارجی مطرح بوده‌اند. دلایل این تمایز را می‌توان در اثرات اجتماعی، سیاسی، امنیتی و اقتصادی این گروه بر مناطق مرزی و نهایتاً کل کشور دانست. شواهد نشان داده هر وقت تسهیلات مربوط به این مناطق کاهش یافته و کار مبادلات مرزی رونق خود را از دست داده است. این امر مهاجرت، قاچاق و گرایش به تجارت مواد مخدر و ناامنی را در پی داشته است. از جمله تشکلهایی که نقش به‌سزایی در بهبود فعالیت این مناطق بازی می‌نماید، تشکیل تعاونی‌های مرزنشینان می‌باشد؛ از جمله اهداف اصلی تشکیل این تعاونی‌ها در ایران عبارتند از امکان استفاده بهتر از مبادلات مرزی برای مرزنشان و توزیع صحیح کالا، سوق دادن مرزنشینان از قاچاق به سمت یک فعالیت سالم و مثبت، شکستن بازار سیاه مواد غذایی و کالای ضروری در این مناطق، کم کردن مشکلات دولت در زمینه رساندن مواد غذایی و لوازم مختلف زندگی به مرزنشینان، جلوگیری از مهاجرت، بهبود وضع مردم منطقه از طریق تامین درآمد برای آنان.

توسعه و امنیت دو الزام زندگی بشر امروزی هستند، که در کنار یکدیگر آسایش را برای ساکنان یک منطقه فراهم می‌سازند. مناطق مرزی کشور ما نیز از این دو امر مهم مستثنی نیستند. بخش

تعاون با تاسیس شرکت‌های تعاونی مرزنشینان سعی در دستیابی به این مهم داشته است. ایران با داشتن ۱۶ استان مرزی، همسایگی با ۱۵ کشور آسیایی و داشتن ۸۷۵۵ کیلومتر مرز مشترک دارای قابلیت‌های متعددی برای تجارت خارجی است. نوسانات بازارهای نفتی و اتکا اقتصاد ایران به درآمد نفت، تحریم اقتصادی و محدودیت‌های بین‌المللی برای داشتن روابط خارجی با سایر کشورها، رشد اقتصادی سریع چین و تسخیر بازارهای خاورمیانه و جهان و ناتوانی کشور ما در رقابت خارجی با کشورهای توسعه یافته، همه و همه از عوامل تعدید کننده تجارت خارجی ایران می‌باشند. نا امنی‌های مناطق مرزی، قاچاق کالا، پایین بودن سطح توسعه در استان‌های مرزی، لزوم فعالیت‌های تجاری در مرزها را افزایش داده است. از دیگر سو شکل‌گیری قطب‌های توسعه در مرکز و غرب کشور نباید توجه دولت‌مردان و برنامه‌ریزان چه در سطح ملی و چه در سطح منطقه‌ای را از نواحی پیرامونی، به‌ویژه نواحی مرزی شرق کشور باز دارد. در نواحی مرزی دارای مشکلات فراوانی از قبیل: بیکاری، فقر، قاچاق کالا و مواد مخدر و ... است؛ که لزوم توجه بیشتر به این منطقه محروم پتانسیل‌های رشد فراوانی را نیز داراست، می‌طلبد. گفتنی است. تعاونی‌های مرزنشینان می‌توانند از عمده عوامل توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق مرزی باشند. در استان هرمزگان در مجموع ۵۹ مورد تعاونی مرزنشینان وجود دارد که تعداد ۳۷ از آن‌ها فعال می‌باشند.

در کشورهای گوناگون دولت‌مردان از ادوار گذشته به‌این فکر افتادند که چگونه مرزنشینان نواحی مرز دریایی و زمینی را از مزیت‌های برخوردار نمایند تا به این عنوان مرزبانان غیررسمی در مرزها با دلگرمی و آرامش بیشتر ماندگار و زیست نمایند، چرا که اولین تعارض دشمنان خارجی در مرزها متوجه زندگی، دارایی و جامعه مرزنشینانی است که در مرزها سکونت دارند. در بیشتر ممالک جهان از آمریکای شمالی گرفته تا کشورهای بزرگ و کوچک حوزه دریای کارائیب و آمریکای لاتین، خاورمیانه، آسیای جنوب شرقی و خاور دور همه‌جا بیشترین نوع فعالیت‌ها در مناطق مرزی به فعالیت‌های غیر مجاز از جمله قاچاق انواع کالا و فرار از قوانین و مقررات جاری در کشور اختصاص دارد. این موضوع خود می‌تواند به یک چالش برای امنیت ملی و اختلال در توسعه اقتصادی کشورها تبدیل شود که تعاونی‌های مرزنشین می‌توانند آن را از یک تهدید به فرصت تبدیل نمایند.

ابعاد مختلف فعالیت تعاونی‌های مرزنشینان و شاخص‌های رضایتمندی از فعالیت آن‌ها	
شاخص	ابعاد مختلف شرکت‌ها
<p>کاهش نوسانات درآمد خانوار از طریق بسط و گسترش منابع درآمدی</p> <p>ارتقای سطح درآمد خانوار</p> <p>ارتقای کیفیت کالاهای مورد مبادله</p> <p>ارتقای توان تولیدی منطقه</p> <p>هدایت تولید کالاها با اهداف صادراتی</p> <p>اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم</p> <p>ایجاد محدودیت برای گسترش و مشاغل کاذب</p> <p>برقراری امنیت اقتصادی جهت سرمایه‌گذاری</p>	عملکرد اقتصادی
<p>ایجاد محدودیت در شکل‌گیری قاچاق</p> <p>جلوگیری از مهاجرت جمعیت مرزنشین</p> <p>برقراری امنیت و آرامش در منطقه</p> <p>انگیزش روحیه همکاری و مشارکت محلی</p> <p>ایجاد همبستگی ملی و انسجام اجتماعی</p> <p>انگیزش روحیه اعتماد به دولت در مناطق مرزی</p> <p>کاهش جرایم در مناطق مرزی</p> <p>توسعه ارتباطات فرهنگی با کشورهای همجوار</p>	عملکرد اجتماعی
<p>مسئولیت‌پذیری</p> <p>مهارت و تخصص لازم</p> <p>رعایت قانون و عدالت</p> <p>نظم و انضباط کاری</p>	عملکرد مدیریتی
<p>ارائه خدمات به اعضا در بازارهای داخل کشور</p> <p>ارائه خدمات به اعضا در بازار خارج از کشور</p> <p>ارائه امکانات پشتیبانی به اعضا</p> <p>حذف و کاهش بروکراسی اداری</p> <p>اعطای معافیت‌ها و حذف یا کاهش عوارض</p>	عملکرد عمومی
<p>ثبات و پایداری قوانین و مقررات</p> <p>نبود تنگناهای قانونی</p> <p>رویه‌های قانونی مورد عمل</p> <p>وجود سقف جهت ارزش تخصصی</p> <p>وجود محدودیت اقلام وارداتی</p> <p>وجود محدودیت جهت اقلام صادراتی</p> <p>وجود محدودیت قانونی در شرایط عضویت</p>	عملکرد قوانین و مقررات

❖ پیشینه پژوهش

تقریباً می‌توان گفت که در سطح کشور پژوهش در این زمینه با جهت‌گیری توسعه منطقه‌ای تاکنون صورت نگرفته است. در رابطه با پیشینه پژوهش در مورد عملکرد تعاونی‌های مرزی نیز باید خاطر نشان کرد هیچ‌گونه پژوهش علمی و دانشگاهی در مورد عملکرد تعاونی‌های مرز نشین در محدوده استان تاکنون صورت نپذیرفته و کارهای انجام شده در سطح گزارش عملکرد سازمان‌های دولتی بوده است. مطالعات در مورد تعاونی‌های مرز نشینان در صد کشور مربوط به سال‌های آغازین دهه ۱۳۷۰ می‌باشد. در سال‌های اخیر در استان‌های کرمانشاه، بوشهر، خراسان رضوی، سیستان و بلوچستان و هرمزگان پژوهش‌هایی صورت گرفته است.

❖ معرفی تعاونی‌های مرز نشینان

الف) روند شکل‌گیری و ساختار تعاونی‌های مرز نشینان در ایران: تعاونی‌های مرز نشینان از جمله تعاونی‌های موجود در کشور است که عملیات آن‌ها به طور کلی در ارتباط با صادرات و واردات می‌باشد و این عملیات در چهارچوب قوانین مربوط به مبادلات مرزی سالیانه در قوانین و مقررات صادرات و واردات کشور منعکس می‌گردد، صورت می‌پذیرد.

مرز نشینان کشور از همان ابتدای به نظم درآمدن فعالیت‌های بازرگانی خارجی و پس از تاسیس گمرک ایران توسط بلژیکی‌ها اجازه یافتند که کالاهایی نظیر دام زنده، علوفه، غلات و غیره را به ازای هر نفر تا هزار ریال به خارج کشور صادر نمایند. اولین قانون مبادلات مرزی جهت مرز نشینان در سال ۱۳۴۴ تحت عنوان «قانون مبادلات مرزی» به پیشنهاد هیات دولت به تصویب رسید و بالاخره بر اساس تبصره الحاقی ماده (۴) قانون مبادلات مرزی در سال ۱۳۴۸ شرکت‌های تعاونی مرز نشینان در سه استان سیستان و بلوچستان، هرمزگان و بوشهر تشکیل و توانستند نسبت به صدور و ورود کالاهای موضوع مبادلات مرزی و انجام تشریفات گمرکی اقدام نمایند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، دلایلی چند باعث فعالیت مجدد تعاونی‌های مرز نشینان و رونق مبادلات مرزی گردید که از آن جمله می‌توان به محدودیت‌ای وارداتی و همچنین اختلاف

بین نرخ ارز رسمی و بازار آزاد به‌ویژه امکان وجود صرفه اقتصادی در استفاده از قانون مبادلات مرزی اشاره کرد. البته استفاده از مزایای فوق به‌طور انفرادی برای مرزنشینان چندان میسر نبود و در نتیجه انگیزه برای تشکیل تعاونی‌های مرزنشینان قوت گرفت؛ به طوری که در سال ۱۳۶۱ سازمان مرکزی تعاون کشور جهت هماهنگ و متشکل نمودن مرزنشینان در استفاده از قانون مبادلات مرزی اقدام به تشکیل تعاونی‌های مرزی به صورت گسترده نمود. برخی از اهداف مترتب بر این اقدام در آن سال‌ها عبارت بود از:

- امکان استفاده بهتر از مبادلات مرزی برای مرزنشینان و توزیع صحیح و عادلانه کالا؛
- سوق دادن مرزنشینان از قاچاق به سمت یک فعالیت سالم و مشروع اقتصادی؛
- شکستن بازار سیاه مواد غذایی و کالاهای ضروری در منطقه؛
- بهبود وضع مردم منطقه (مناطق مرزی) و ایجاد رفاه برای آنان.

ب) اهداف و چگونگی تشکیل: با مطالعه روند شکل‌گیری مبادلات مرزی و ارائه تسهیلات مربوط به مرزنشینان این نکته به روشنی مشخص می‌شود که در گذشته علت اصلی برقراری تسهیلات واردات و صادرات برای ساکنان مرزی، نوعی حمایت در جهت جلوگیری از تخلیه جمعیتی این مناطق و پیشگیری از پیامدها و اثرات سوء آن بوده است. در سال ۱۳۶۱ سازمان مرکزی تعاون کشور به جهت سازماندهی افراد مرزنشین تصمیم به تشکیل تعاونی‌های مرزی با اهداف دقیق‌تری گرفت.

یکی از اهداف عمده تشکیل تعاونی‌های مرزنشین و اعطاء تسهیلات برای مبادلات مرزی، ایجاد اشتغال و درآمد مناسب حاشیه‌ای در کنار فعالیت‌های معمول این مناطق، برای مرزنشینان به جهت نگره داشت جمعیت در مناطق مرزی و تثبیت مسائل امنیتی بوده است. تجربه نشان داده که هرگاه به گونه‌ای تسهیلات کاهش یافته، بلافاصله اثرات خود را در مهاجرت مردم این مناطق و رونق مبادلات قاچاق، جهت جایگزین نمودن مبادلات یاد شده، نشان داده است. از سوی دیگر خود این مسائل نیز باعث ایجاد مشکلات امنیتی سیاسی و دفاعی در این مناطق حساس از کشور

شده است. به طور کلی عمده ترین اهداف به شکل‌گیری شرکت‌های تعاونی مرزنشینان را در ابعاد اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به شرح زیر بیان نمود:

- بهره‌گیری مناسب‌تر از مبادلات مرزی برای اعمال سیاست توسط دولت.
- جهت‌دهی به فعالیت مرزنشینان از قاچاق کالا به سمت تجارت سالم.
- امکان تامین مناسب مواد غذایی و کالاهای ضروری در مناطق مرزی.
- تسهیل در عرضه مایحتاج مورد نیاز به مناطق دورافتاده و مرزی.
- پیشگیری از مهاجرت و توقف تخلیه جمعیتی این مناطق.
- بهبود وضعیت معیشتی مردم منطقه از طریق تامین درآمد برای آنان.
- استفاده مرزنشینان از مزایای قانونی مبادلات ارزی.
- تجمع و تشکل مرزنشینان و تعاملات درون منطقه‌ای.
- مبارزه با تورم و گرانی مواد غذایی به دلیل کمبودهای ارزی این مواد در این مناطق.
- تنوع بخشی به درآمد افراد و کاهش آسیب‌پذیری آنها از وابستگی به کشاورزی یا دامداری.
- تقویت اعتماد افراد منطقه نسبت به دولت جمهوری اسلامی و خنثی شدن تبلیغات سوء بیگانگان.

- ایجاد روحیه تعاون و همکاری بین جمعیت‌های عملیات در مناطق مرزی و همگرایی ملی.

اولین امتیاز برای مرزنشینان در سال ۱۳۳۱ بر اساس لایحه قانون تشویق صادرات تصویب و ساکنین مناطق مرزی براساس آن پرداخت عوارض گمرکی معاف گردیدند؛ به مرور زمان این تسهیلات برای ساکنین مناطق مرزی افزایش یافت تا اینکه در سال ۱۳۴۴ قانون مبادلات مرزی به تصویب رسید. پس از آن در سال ۱۳۶۱ سازمان مرکزی تعاون کشور به جهت ساماندهی افراد مرزنشین تصمیم به تشکیل و گسترش تعاونی‌های مرزنشینان گرفت. سپس از سال ۱۳۷۲ قانون مقررات صادرات و واردات به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در سال ۱۳۸۴ هم مورد بازنگری قرار گرفت. در حال حاضر تعدادی ۴۴۲ ... هزار تعاونی مرزنشینان در سطح کشور با زیر پوشش قرار دادن ... ۵۹۷۹۰۹۶ نفر در استان‌های مرزی در حال فعالیت می‌باشد.

❖ اهداف و شرح وظایف کمیسیون تخصصی تعاونی‌های مرزنشینان

بنا به اصل (۴۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بخش تعاونی یکی از پایه‌های نظام اقتصادی کشور قلمداد شده و جایگاه آن جلوتر از بخش خصوصی قرار گرفته است. در اصل (۴۳) نیز که ضوابط نظام اقتصادی کشور بر شمرده شده، ضمن تأکید بر انسان محوری اقتصاد و تحقق اهداف عدالت اجتماعی، بر بخش تعاونی تأکید ویژه ای دارد طی چند سال اخیر تلاش‌های زیادی صورت پذیرفته تا لزوم توسعه این بخش و نقش محوری آن در استقرار عدالت اجتماعی به موازات رشد اقتصادی مورد توجه قرار گیرد و همین تلاش‌ها موجب شده تا برای اولین بار پس از پیروزی انقلاب اسلامی اقدامی جدی و قانونی در زمینه تبیین جایگاه بخش تعاونی در اقتصاد کشور صورت گیرد. بطور خلاصه تعاونی‌ها از بعد اقتصادی به عدالت، از حیث سیاسی به آزادی و از حیث فرهنگی به ارزش‌های اخلاقی و دینی توجه دارند و تعاونی بهترین جلوه‌گاه پیوند مناسب بین اقتصاد، فرهنگ و سیاست است.

جایگاه ویژه مرزنشینان در ایجاد و امنیت در مرزهای کشور، به لحاظ اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، وضعیت آنان را متمایز کرده است. دولت‌ها همواره با دیدگاه جداگانه‌ای به آنها نگاه کرده‌اند. اعطای امتیازات ویژه برای مرزنشینان نیز در این راستا بوده‌است شواهد نشان می‌دهد، کاهش تسهیلات و حمایت‌ها از ساکنان مناطق مرزی، اثرات منفی گسترده‌ای دارد. از جمله مهاجرت تخلیه مناطق مرزی و رواج قاچاق کالا، بر این اساس با رشد تهدیدها علیه کشور و تحولات مرزی، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی توجه به ساکنان مناطق مرزی نیز افزایش یافت و مزایایی خاص برای مرزنشینان در نظر گرفته شد که عمده‌ترین آن‌ها، تجارت خارجی و مبادلات مرزی بود.

طبق مقررات کشور، هریک از ساکنان نقاط مرزی به نسبت درجه محدودیت تعیین شده می‌توانند کالا از نوعی که درآیین نامه اجرایی قانون صادرات و واردات مشخص می‌شود برای یکبار در سال وارد کند به منظور تسهیل در انجام مبادلات مرزی، در هر منطقه شرکت تعاونی تشکیل شده است مرزنشینان در این قالب فعالیت می‌کنند.

این تعاونی‌ها به ازای مجموع سهمیه ارزی اعضاء و طبق قانون مقررات صادرات و واردات اقدام به واردات می‌کنند. هدف اصلی از تشکیل تعاونی‌های مرزنشینان، جلوگیری از مهاجرت، تأمین کالا و مایحتاج مردم منطقه، ایجاد روحیه تعاون بین اعضاء و کاهش مشکلات دولت در تأمین کالای مردم مناطق مرزی است. متأسفانه اغلب مرزنشینان عضو تعاونی‌ها به دلیل نداشتن تجربه، تمکین مالی و ناآشنایی با اصول اولیه تجارت، سهمیه ارزی خود را، به مبالغ ناچیز به تجار می‌فروشند فروش سهمیه ارزی توسط اعضای تعاونی‌های مرزنشین موجب شده تا این تعاونی‌ها برای اخذ مابه‌التفاوت کالاهای وارداتی برای پرداخت به سازمان حمایت با مشکل جدی روبرو شوند و همین امر موجب توقف فعالیت تعداد زیادی از تعاونی‌های مرزنشین شده است.

لذا به همین منظور کمیسیون تخصصی تعاونی‌های مرزنشین برای مشارکت در تدوین استراتژی‌های لازم و مشارکت در بررسی مشکلات و چالش‌ها و ارائه راهکارهای مناسب در جهت برون‌رفت از چالش‌ها با اهداف و شرح وظایف ذیل تشکیل گردید:

- بررسی علت رکود فعالیت تعاونی مرزنشینان و ارائه راهکار
- بررسی علل و عوامل فروش سهمیه ارزی توسط اعضاء تعاونی‌های مرزنشین
- بررسی و ارائه راهکار در خصوص حذف دریافت ۲۵ درصد مالیات از اعضای تعاونی‌های مرزنشین
- بررسی محدودیت در فهرست اقلام وارداتی برای اعضای تعاونی‌های مرزنشینان
- بررسی بدهی اعضای تعاونی‌ها مرزنشینان بابت مابه‌التفاوت واردات سه قلم کالا (برنج، شکر، چای) به سازمان بر حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان بعنوان یک چالش اساسی
- بررسی ارائه راهکار در خصوص کارت‌های الکترونیکی
- پیگیری واگذاری کنترل مدیریت سامانه یکپارچه مرکزی مرزنشینان و همچنین فرایند صدور کارت‌های الکترونیکی به استان‌های مرزی
- بررسی علل و عوامل عدم کارایی و پویایی بازارچه‌های مرزی
- بررسی مشکلات تعاونی‌های مرزنشینان و علت انحلال و غیر فعال شدن اکثر تعاونی‌های مرزنشینان

- تلاش در جهت تهیه طرح یا لایحه اصلاح ماده ۱۳۳ قانون مالیات‌های مستقیم به منظور شمول تعاونی‌های مرزنشین در معافیت مالیاتی
- تلاش در جهت افزایش و تسهیل در فرآیند تخصیص سهمیه ارزی و تعیین کالاهای مجاز وارداتی
- بررسی اقدام جهت بازنگری و اصلاح لیست کالاهای مشمول تخفیف معافیت از حقوق ورودی
- تلاش در جهت شفاف سازی فعالیت تعاونی‌های مرزنشین
- تدوین برنامه و برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی عمومی و تخصصی بصورت استانی یا منطقه‌ای
- تلاش در جهت تامین سرمایه در گردش شرکت‌های تعاونی مرزنشینان از محل منابع در اختیار بخش تعاون
- تشویق تعاونی‌های مرزنشینان به سرمایه‌گذاری در مناطق مرزی و تولید محصولات و خدماتی که نقش مؤثری در بهبود و ارتقاء صادرات آن‌ها دارد.
- پیگیری در اجرای پروژه‌های عرضه‌یابی و استاندارد سازی مدیریت بازرسی در تعاونی‌های مرزنشین
- بررسی و ارائه راهکار در خصوص وجود بدهی ناشی از مابه‌التفاوت های واردات کالا و بدهی‌های مالیاتی طی سنوات گذشته
- بررسی مشکلات تعاونی‌های مرزنشینان در خصوص ناکافی بودن سهمیه ارزی و عدم تناسب آن با نیازهای شاغلین مناطق مرزی و ارائه راهکار
- بررسی و اظهار نظر در خصوص طرح‌ها و لوایحی که در مجلس شورای اسلامی و یا دولت مطرح و در حال رسیدگی می باشد.
- بررسی آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌هایی که از سوی دولت و دستگاه‌های اجرایی ابلاغ گردیده است
- بررسی طرح‌ها و موضوعات ارجاعی از طرف ریاست اتاق تعاون و یا هیئت رئیسه اتاق

- تدوین برنامه فصلی و سالانه و تدوین برنامه نقشه راه کمیسیون بر اساس مأموریت تعیین شده
- تلاش در جهت جمع‌آوری ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بخش‌های دولتی و غیردولتی در توسعه و ترویج بخش تعاون شناسایی نیازها و مطالبات بخش تعاون و ایجاد هم‌صدایی و مطالبه‌گری نیازها و انتظارات از مسئولین مربوطه کمیسیون‌ها با توجه به ماهیت و نوع طرح و لوایح و برنامه‌ها و مسایل ارجاعی از سوی ریاست و هیئت رئیسه اتاق با تشکیل جلسه رسمی به بررسی کارشناسی آنها پرداخته و نظرات کارشناسی خود را که به تأیید کمیسیون رسیده است را به ریاست اتاق ارائه نمایند.
- حداکثر زمان برای بررسی طرح‌ها و لوایح در کمیسیون‌ها و کارگروه‌ها یک‌ماه بوده مگر در مواردی که نیاز به زمان بیشتری با نظر ریاست اتاق داشته باشند.
- بررسی مشکلات و آسیب‌ها و نارسائی‌های ارجاعی از طرف فعالان بخش تعاون بر اساس ماهیت و نوع فعالیت هر کمیسیون.
- دعوت از مسئولین دولتی، نمایندگان مجلس، اساتید دانشگاه و کارشناسان خبره با تشخیص رئیس کمیسیون و با دعوت رسمی ریاست اتاق تعاون ایران یا معاونت امور هماهنگی استانها و اتحادیه‌ها
- کمیسیون‌ها در صورت نیاز می‌توانند با هماهنگی مدیریت کمیسیون‌های اتاق تعاون از خدمات کارشناسی و مشاوره‌ای با پرداخت حق الزحمه استفاده نمایند.
- کمیسیون‌هایی که از خدمات مشاوره کارشناسان استفاده می‌کنند باید گزارش کارشناسی مکتوب با دستور جلسات خود را پس از طرح در کمیسیون به ریاست اتاق تعاون ایران ارائه دهند.
- عملکرد کمیسیون‌ها به صورت مستمر ارزیابی خواهد گردید و نتایج آن به هیات رئیسه اتاق تعاون ایران اعلام خواهد شد در صورتیکه عملکرد برخی کمیسیون‌ها ضعیف ارزیابی شود هیئت رئیسه اتاق تصمیمات لازم را برای اصلاح عملکرد کمیسیون اتخاذ خواهد کرد.
- دبیر کمیسیون مکلف است نسبت به پی‌گیری مصوبات کمیسیون با همکاری دبیرخانه کمیسیون‌هایی تخصصی اتاق اقدام لازم را به عمل آورد.

- معرفی اعضای کمیسیون‌های تخصصی متناسب با تخصص هر عضو به کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی و همچنین کمیسیون‌های تخصصی دولت.

❖ بررسی مشکلات تعاونی‌های مرزنشین هرمزگان

استان‌های جنوبی به ویژه هرمزگان با توجه به وجود زیرساخت‌ها از قبیل بنادر و اسکله‌های تجاری و صیادی و مبادلات تجاری از گذشته و ظرفیت‌های موجود از قبیل مبادلات ملوانی و بازارچه‌های مرزی و تولیدات محصولات باغی و زراعی خارج از فصل، توانایی تامین برخی اقلام اساسی و مورد نیاز مردم استان و حتی استان‌های همجوار را دارد که در صورت همکاری سایر بخش‌ها می‌توان در قبال مبادلات ملوانی، نیاز استان در بخش کالاهای اساسی و سرمایه‌ای را نیز تامین کنند.

با توجه به مشکلات پیش آمده برای تعاونی‌های مرزنشین از برخی بندهای مصوبه اخیر دولت در مورد واردات کالاهای اساسی، مدیران عامل این تعاونی‌ها پیشنهادات و راهکارهایی عملیاتی ارائه دهند تا بتوان از طرق قانونی و تشکیل جلسات با مسئولان، مشکلاتی که در استان قابل پیگیری است را بررسی و سایر مشکلات غیرقابل حل در استان نیز به مرکز اعلام و پیگیری کنیم.

- افزایش هزینه‌ها ناشی از اجرای هدفمند کرد یارانه‌ها.
- انجام واردات به میزان سهمیه ارزی اعضا.
- بدهی‌های مالیاتی تعاونی‌های مرزنشینان استان که مانع از انجام فعالیت آن‌ها می‌گردد.
- تعدد مراکز تصمیم‌گیری در خصوص وضعیت تعاونی‌های مرزنشین و دخالت برخی از مسئولین دولتی در امور مرزنشینان.
- توسعه نیافتگی مناطق مرزی و نبود زیرساخت‌های مناسب سرمایه‌گذاری.
- سوء مدیریت و ضعف عملکرد در برخی از تعاونی‌ها.
- طولانی بودن فرایند ثبت نام و ارسال کارت مبادلات مرزی.

- عدم اجرای معافیت‌های مالیاتی.
- عدم ارائه تسهیلات مناسب و ارزان قیمت جهت سرمایه‌گذاری شرکت‌های تعاونی مرزنشین.
- عدم آشنایی کافی مدیران، بازرسان و اعضاء تعاونی با وظایف خود.
- عدم تمایل و همکاری اعضای شرکت‌های تعاونی مرزنشینان جهت تمدید کارت‌های الکترونیکی مبادلات مرزی.
- عدم صدور به موقع کارت الکترونیکی مبادلات مرزی و عدم تحویل به موقع آن.
- کمبود نقدینگی متناسب با عملکرد این گونه تعاونی‌ها.
- کوتاه بودن مهلت زمانی تمدید کارت مبادلات مرزی و بالا بودن هزینه ثبت نام و تمدید کارت مبادلات مرزی.
- ناکافی بودن سهمیه ارزی و عدم تناسب آن با نیازهای ساکنین مناطق مرزی.
- وجود بدهی ناشی از مابه التفاوت‌های واردات کالا و بدهی‌های مالیاتی طی سنوات گذشته.
- وجود مبادلات غیررسمی در مناطق مرزی با هزینه‌های کمتر.

تعاونی‌های مرزنشین استان را ۵۹ تعاونی ذکر و اضافه کرد: از این تعداد ۳۷ تعاونی فعال هستند که ۱۶ مورد از آنان مشکل مالیاتی دارند که مشکل برخی حل شده و با راهکارهایی که مدیرکل امور مالیاتی ارایه کردند.

از جمله رونق بخشیدن به صادرات سوخت از طریق تعاونی‌های مرزنشین با هدف تامین معیشت مرزنشینان و جلوگیری از خالی شدن مرزها که تبعات اقتصادی و اجتماعی دارد. این در حالی است که صادرات سوخت از طریق تعاونی‌های مرزنشین در عمل متوقف شده است.

از ابتدای دهه ۹۰ شمسی که تحریم‌های بین‌المللی وارد فاز جدید و جدیتری شدند، دستگاه‌های مسئول در مقابله با تحریم‌ها، تصمیم گرفتند که از ظرفیت مرز برای صادرات سوخت استفاده کنند. آنها دریافتند که مرزنشینان ظرفیت بالایی را دارند؛ به ویژه در استان‌های شرقی کشور که با پاکستان و افغانستان دارای مرز مشترک هستند. بر این اساس، ۳ استان خراسان رضوی، هرمزگان و سیستان و بلوچستان برای صادرات سوخت مورد توجه دولت قرار گرفتند. هدفی که

پیگیری می‌شد تقویت اقتصادی مرزنشینانها و تامین معیشت آنها از طریق فعال کردن تعاونی‌ها بود. افرادی که در شعاع ۲۰ کیلومتری مرز ساکن بودند از سهمیه سوخت بهره‌مند می‌شدند و حالا به واسطه بهره‌مندی از این امتیاز می‌توانستند در تعاونی‌ها مشارکت کنند. بنابراین می‌توانستیم با یک تیر چند نشان بزنیم: تامین معیشت مرزنشینان کم درآمد و جلوگیری از خالی شدن مرزها و دورزدن تحریم‌ها، آنهم با یک نظم مشخص.

❖ پیشنهادات

اثرگذارترین و راهبردی‌ترین عوامل برای برقراری امنیت پایدار در چارچوب حل معضل کولبری توسعه زیرساخت‌های (اقتصادی، اجتماعی و خدماتی)، افزایش سهم بودجه مناطق مرزی، ایجاد مناطق آزاد تجاری و توسعه صنعت گردشگری می‌باشد. متغیرهایی که بیشتر اثرپذیر می‌باشند و تحت تأثیر عوامل اثرگذار شامل توسعه خدمات و توسعه بازرگانی می‌باشند. توسعه امکانات آموزشی بحرانی‌ترین عامل سیستم بوده و جزء متغیرهای ورودی سیستم در راستای برقراری امنیت پایدار می‌باشد. بازیگران غالب سیستم که بیشترین اثرگذاری و کمترین اثرپذیری را در حل معضل کولبری دارند، شامل سرمایه‌گذاران خارجی، وزارت آموزش، و پرورش سازمان‌های مردم‌نهاد و سپاه پاسداران می‌باشند. در میان بازیگران دوجانبه، دولت، مجلس شورای اسلامی، سازمان برنامه و بودجه دارای بیشترین اثرگذاری و مغلوب‌ترین بازیگران سیستم مردم و کولبران هستند. نیروی انتظامی، وزارت نفت و شهرداری جزء بازیگران مستقل این سیستم می‌باشند که نشان می‌دهد سیاست‌های این نهادها نمی‌تواند در حل معضل کولبری کمک کننده باشد؛ همچنین بیشترین واگرایی بین سپاه، کولبران، مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد و سازمان محیط زیست مشاهده می‌شود. فاصله بین اهداف نشان می‌دهد که فرهنگ شهری، مدیریت منابع زیرزمینی و جلوگیری از قاچاق کالا بیشترین فاصله را نسبت به دیگر اهداف دارند و این اهداف دلیلی برای رسیدن به دیگر اهداف و برقراری امنیت پایدار و حل معضل کولبری نمی‌باشند.

❖ برنامه‌ها و اقدامات وزارت تعاون برای بهبود کارآرایی و ساماندهی شرکت‌های تعاونی مرزنشینان

الف) بهبود فضای حقوقی (محیط قانونی کسب و کار)

- افزایش و تسهیل در فرآیند تخصیص سهمیه ارزی و تعیین کالاهای مجاز وارداتی با مشارکت دستگاه‌های مسئول.
- اقدام جهت بازنگری و اصلاح لیست کالاهای مشمول تحفیف معافیت از حقوق ورودی.
- کمک به فعال شدن شوراهای ساماندهی مبادلات مرزی استان‌ها.
- پیگیری مشکلات مربوط به اجرای هدفمند کردن یارانه در کمیته مربوطه.
- تهیه سامانه مرزنشینان و ابلاغ آن به ادارت کل تعاون استان‌ها جهت اجرا در جهت شفاف‌سازی فعالیت تعاونی‌های مرزنشین.

ب) برنامه های نظارتی

- نظارت بر عملکرد صادرات و واردات شرکت‌های تعاونی مرزنشینان با همکاری سایر سازمان‌های مسئول (تهیه گزارش عملکرد بصورت شش ماهه)
- بازدید و بررسی عملکرد قانونی تعاونی‌های مرزنشین با اجرای نظام نظارتی (سالانه دوبار) و تهیه گزارش به صورت شش ماهه
- نظارت و بررسی صورت‌های مالی برای کلیه تعاونی‌های مرزنشین (تراز آزمایشی هر شش ماه و صورت‌های مالی یکبار در سال)
- نظارت بر مجامع عمومی تمامی تعاونی‌های مرزنشین
- استفاده از حسابرسان صاحب صلاحیت
- روشن شدن وضعیت مالکیت اعضا در تعاونی با انجام تمهیداتی از قبیل صدور برگ سهام سرمایه اعضا

ج) برنامه های حمایتی - هدایتی

- تدوین برنامه و برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی عمومی و تخصصی بصورت استانی و یا منطقه‌ای با مشارکت وزارت بازرگانی
- اولویت در تأمین سرمایه در گردش شرکتهای تعاونی مرزنشینان از محل منابع در اختیار بخش تعاون و سایر بخشها با هدف تقویت بنیه مالی آنها
- ایجاد وحدت رویه و مکانیزه کردن واحدهای مالی تعاونیها متناسب فعالیت آنها با استفاده از اعتبارات وزارت تعاون
- استفاده از حسابرس مستقل در تعاونیها
- کمک به عضویت سایر دارندگان کارت مبادلات مرزی در تعاونیها
- تشویق تعاونیهای مرزنشینان به سرمایه گذاری در مناطق مرزی و تولید محصولات و خدماتی که نقش مؤثری در بهبود و ارتقاء صادرات آنها دارند
- انعکاس کلیه اطلاعات و آمار مربوط به فعالیت تعاونیهای مذکور به مبادی ذیربط جهت ایجاد شفافیت در فعالیت و جلب حمایت دستگاههای ذیربط
- ساماندهی اتحادیه‌های استانی و اتحادیه سراسری به منظور توانمند سازی تعاونیها از طریق آنها
- کمک به حضور فعال و طرح مشکلات در شوراهای ساماندهی مبادلات مرزی استانها
- طرح موضوعات عمومی تعاونیهای مرزنشین در کمیته مشترک وزارتخانه های بازرگانی، کشور و تعاون و نیز گمرک جمهوری اسلامی ایران
- اجرای پروژه‌های عارضه‌یابی و استانداردسازی مدیریت و بازرسی در تعاونی‌های مرزنشین

❖ راهبردها و چشم‌انداز آتی تعاونی‌های مرزنشینان استان

الف) بهینه نمودن ساختارها و راهبردهای مترتب بر آن

- ۱) ایجاد پست معاونت امور تعاونی‌های مرزنشینان در وزارت تعاون
- ۲) تولیدی نمودن تعاونی‌های مرزنشینان
- ۳) افزایش سقف ارز تخصیصی به تعاونی‌های مرزنشینان

- ۴) ثبات و پایداری در قوانین و مقررات
- ۵) کاهش مالیات، عوارض و گمرکی و تجدید نظر اساسی در پیمان سپاری ارزی
- ۶) وضع قوانین خاص سرمایه‌گذاری از محل درآمد تعاونی‌ها

ب) بهینه نمودن کارکردها و راهبردهای مترتب بر آن

- ۱) ایجاد کارخانه‌ها
- ۲) ایجاد کارخانه‌های وابسته به فراورده‌های خرما
- ۳) ایجاد کارخانه بسته‌بندی خرما
- ۴) ایجاد سردخانه در منطقه
- ۵) احداث کارخانه تولید اب معدنی
- ۶) سرمایه‌گذاری در تولید محصولات گلخانه‌ای
- ۷) سرمایه‌گذاری در واحدهای صنعتی دامی
- ۸) ایجاد مجتمع‌های گردشگری
- ۹) سرمایه‌گذاری در وسایل حمل و نقل
- ۱۰) آموزش به اعضای هیات مدیره
- ۱۱) فعال کردن گمرکات مناطق مرزی

❖ پیشنهادهای پژوهش

- اداره کل امور مالیاتی نسبت به تخفیف و استمهال و تقسیط بدهی تعاونی مرزنشینان استان اقدام نمایند و از مسدود نمودن حساب بانکی مدیران شرکت های تعاونی مرزنشینان جلوگیری به عمل آید.
- از آنجائیکه واردات کالا توسط مرزنشینان در مقابل صادرات می باشد، به مرزنشینان استان اجازه داده شود قبل از انجام صادرات، بتوانند نسبت به واردات و تامین کالاهای اساسی و مورد نیاز استان و کشور اقدام نمایند.
- استفاده از نیروی انسانی متخصص و بومی برای مدیریت و اداره این مناطق؛

- استفاده بهینه از مرزی بودن این مناطق برای ایجاد روابط مناسب اقتصادی با کشورهای همسایه؛
- اعطاء تسهیلات تشویقی در راستای جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی؛
- اعطای مجوز خروج کالاهای ملوانی از استان به دلیل محدود بودن ظرفیت استان و ارسال به استان‌های دیگر؛
- اعلام لیست محصولات قابل صادرات و واردات ملوانان جهت تامین کالا؛
- افزایش همکاری با همسایگان مرزی به منظور جلوگیری از بی‌نظمی و بی‌ثباتی و تأمین امنیت اقتصادی در مرزهای دو کشور؛
- ایجاد توسعه پایدار و اثرات تجارت مرزنشینان که بر روی اقتصاد و کیفیت زندگی در نواحی مختلف تاثیر گذار بوده اجرا گردد؛
- ایجاد طرح مدون در قالب تسهیلات دولتی یا معافیت مالیاتی به منظور اشتغال پایدار نسبت به زمان مورد نیاز برای افزایش درآمد بیشتر؛
- ایجاد مناطق آزاد تجاری به دلیل توانایی آن‌ها در جهت توسعه فعالیت‌های بازرگانی با کشور همسایه؛
- ایجاد میز ملوانی در اتاق بازرگانی و اعطای حق نرخ کالاهای مورد تقاضا میز مذکور؛
- با توجه به حجم مورد نیاز کالاهای اساسی و ضروری مورد نیاز استان و کشور، به ملوانان و پيله وران و مرزنشینان اجازه داده شود از ظرفیت لندیکرافت‌ها و کانتینرهای یخچالی جهت واردات کالا تحت عنوان ملوانی، پيله وری و مرزنشینی استفاده گردد.
- برداشتن محدودیت اقلام وارداتی با رعایت حدود قوانین عرفی و شرعی؛
- برگشت ارز حاصل از صادرات برداشته شود؛
- پرهیز از نگرش امنیتی به این مناطق و توجه به برقراری امنیت پایدار در تمام بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و غیره برای افزایش سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی؛
- تسهیل در مراحل گمرکی برای ملوانان استان؛

- تشکیل بازارچه‌های مرزی در بنادر کوچک استان جهت رونق اقتصادی و درآمدزایی ساکنان مناطق مذکور؛
- تقویت زیرساخت‌های ارتباطی این مناطق در جهت تسریع جابه‌جایی کالا و کاهش تصادفات؛
- تنوع کالاهای وارداتی به شرط رعایت استاندارد و سلامت جامعه؛
- توسعه زیرساخت‌های اقتصادی با توجه به توانایی‌های این مناطق در بخش گردشگری و کشاورزی؛
- ثبت نام تجمیعی مرزنشینان جهت کاهش هزینه مرزنشینان فراهم و امکان پذیر گردد.
- جلوگیری از اقدامات تنش‌زای نهادهای امنیتی و انتظامی در مواجهه با مردم و کولبران در راستای افزایش همگرایی؛
- در صورت امکان نسبت به احتساب هزینه‌های سوخت شناورهای حامل کالاهای مرزنشینان به نرخ سوخت در آبهای داخلی محاسبه گردد.
- دستیابی به اجماع نظر میان تصمیم‌گیران رده‌بالای کشور در رابطه با مدیریت و توسعه این مناطق؛
- رفع عدم تعادل فضایی موجود و پراکنش عادلانه خدمات و تسهیلات به ویژه در مناطق مرزی؛
- کلیه فرایندهای صدور، تمدید و تحویل کارت الکترونیکی مبادلات مرزی به استان‌های مرزی واگذار و تفویض گردد.
- مدت زمان اعتبار کارت الکترونیکی مبادلات مرزی از ۳ سال به ۵ سال افزایش یابد و ضمناً هزینه تمدید و ثبت نام کارت مبادلات مرزی کاهش یابد.
- نهادسازی و توسعه سازمان‌های مردم‌نهاد فرهنگی، اجتماعی و آموزشی در راستای افزایش سطح مهارت و آگاهی مردم به ویژه در مناطق روستایی؛

❖ نتیجه‌گیری

توسعه نابرابر یکی از پیامدهای توسعه مبتنی بر دیدگاه‌های اقتصادی و نتیجه سیاست‌گذاری‌های فضایی نامتعادل در سطح کشور است. برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی با توجه به تفاوت‌های سرزمینی، اجتماعی و اقتصادی به دنبال کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای و محلی از طریق شناسایی قابلیت‌های مناطق گوناگون و اتخاذ راهکارهای مناسب توسعه با توجه به قابلیت‌های فضایی سرزمین است. مناطق مرزی از جمله منطقه مورد بررسی، از جمله مناطق حاشیه‌ای و محروم در کشور به شمار می‌روند که هم به لحاظ حق انسانی و سرزمینی و هم به لحاظ موقعیت ویژه و استراتژیک نیازمند توجه ویژه و یافتن راهکار مناسب برای توسعه درون‌زا و متکی به خود می‌باشند. مطالعات منطقه‌ای نشان می‌دهد که اگرچه عدم توسعه این نواحی تا حد زیادی ناشی از تأثیر عوامل موقعیتی و دور افتادگی از مرکز می‌باشد ولی همین عامل موقعیتی با اتخاذ راهکار مناسب می‌تواند به یک پتانسیل و عامل مثبت در جهت توسعه این مناطق به کار گرفته شود. تعاونی‌های مرزنشین به نظر یکی از راهکارها برای استفاده از مزیت موقعیتی این نواحی به نفع توسعه محلی و درون‌زای منطقه می‌باشند.

در دیدگاه‌های جدید توسعه پایدار، برنامه‌ریزی محلی با تأکید و توسعه درون‌زا و راهبرد معیشت پایدار و با اتکا به پتانسیل‌های درونی مناطق مورد تأکید است. راهکار راهبرد معیشت پایدار ایجاد تنوع در منابع معیشتی و استفاده از سرمایه‌های متنوع، طبیعی، انسانی، اجتماعی، تجاری و نهادی برای رسیدن به معیشت پایدار است. این مطالعه نشان می‌دهد که تعاونی‌های مرزنشینان می‌توانند زمینه‌های سازمانی و نهادی لازم برای استفاده از پتانسیل‌های منطقه‌ای و به ویژه عنصر موقعیتی این مناطق را فراهم آورند و سازمان دهی مشارکتی سرمایه‌های انسانی، اجتماعی و سازمانی و بهبود معیشت مردم و ایجاد تنوع در آن به عنوان شرط پایداری معیشت کمک موثری نمایند.

تعاونی‌ها به عنوان بنگاه‌های اقتصادی همیار حوزه‌هایی که کمتر مورد توجه و حمایت دولت‌ها و موسسات تجاری خصوصی قرار می‌گیرند، فرصت‌های شغلی مورد نیاز می‌پردازند تعاونی‌ها بین

کسب و کار و اهداف اجتماعی و ایجاد وحدت می‌کنند و سازوکارهایی برای ترویج اهداف اجتماعی در بین اعضای خود و نیز در کل جامعه فراهم می‌سازند محدودیت‌های سرزمینی در منطقه مورد بررسی یکی از عوامل ریشه‌دار بودن تعاون‌های سنتی در گذشته این مناطق است و ایجاد و تقویت تعاونی‌های نوین می‌تواند جای خالی نهادهای بومی سنتی در مشارکت جمعی را پر کند. از سوی دیگر موقعیت منطقه و ضعف بخش‌های رسمی فعالیت اقتصادی، باعث گسترش فعالیت‌های غیررسمی و پدیده قاچاق شده است. رشد اقتصاد غیررسمی در مناطق روستایی و شهری چالشی را برای اشتغال‌زایی و تامین شغل مناسب برای بسیاری از افراد ایجاد می‌کند. تعاونی‌های به‌عنوان تشکل رسمی در اقتصاد غیررسمی فعالیت می‌کنند، روشی موثر برای ارتقاء رشد اشتغال و کار در خور شأن انسان، برای کارگران غیررسمی رای می‌دهند. بنابراین تعاونی‌های مرزنشین می‌توانند با ساماندهی مبادلات مرزی، زمینه افزایش اشتغال، درآمد و کاهش مبادلات مرزی غیررسمی و غیر قانونی را فراهم نمایند و از این طریق افزایش امنیت و توسعه محلی کمک کنند.

خلاصه این که نتایج پژوهش و یافته‌های کمی نشان می‌دهند که تعاونی مرزنشین در میان تمامی زمینه‌های مورد بررسی تاثیر مثبتی داشته و بین فعالیت‌های تعاونی مرزنشینان در میان درآمد رفاه اشتغال مهاجرت و امنیت منطقه رابطه معنادار و مثبتی وجود داشته است. هرچند به دلیل ضعف تعاونی در بسیاری از موارد این تاثیر اندک بوده است. تحلیل‌های کیفی نیز نشان می‌دهند که تعاونی‌های مرزنشین در شکل کنونی دارای مشکلات سازمانی و قانونی زیادی هستند و به اندازه کافی از نظر سیاست‌گذاری و سرمایه‌گذاری توسط بخش دولتی مورد توجه قرار نگرفته‌اند. با این وجود تعاونی‌ها نقش مثبتی داشته‌اند و توجه بیشتر و تقویت این تعاونی‌ها با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در مواردی همچون:

- تنوع بخشی به فعالیت‌های تعاونی از تک منظوره به چند منظوره و تغییر نوع فعالیت برای توسعه منطقه.
- توسعه تعاونی‌ها و ایجاد غرفه در بازارچه‌های مرزی برای این تعاونی‌ها.

- زمینه سازی برای فعالیت شرکت های تعاونی مرزنشینان و حمایت قانونی و سرمایه ای در جهت تحقق توسعه پایدار.
- شناسایی نیازهای ساکنان مرزهای کشور مقابل و توسعه صادرات غیرنفتی کمک در جهت هدایت و حمایت مرزنشینان به ایجاد مراکز تولیدی صنعتی و درآمدزا از جمله صنایع کوچک زودبازده و صنایع دستی.
- فراهم کردن شرایط استفاده از نیروی کار فعال در منطقه با پتانسیل های موجود برای تامین رفاه خانواده مرزنشینان.
- آموزش مدیران تعاونی ها برای فعالیت های بهتر و تخصص گرایی در تعاونی ها.
- بازنگری در مقررات صادرات و واردات کالای مرزنشینان با کمک نظرات خود آنها و تدوین چهارچوب مناسب برای فعالیت شرکت های تعاونی. ضروری است که در تمام تصمیم گیری ها و برنامه ریزی های مربوط به مرزنشینان از نظرات کارشناسی متخصصین تعاونی های مرزنشینان استفاده شود، حتی نماینده مرزنشینان به عنوان عضو اصلی و صاحب رای، در جلسات حضور پیدا کند؛ می تواند در ایجاد شرایط لازم برای اسکان مرزنشینان در جهت ماندگاری جمعیت در منطقه و تحقق امنیت و توسعه پایدار در مرزهای استان، توسعه فعالیت های اقتصادی در نواحی مرزی و افزایش رفاه خانواده ورزشی نقش موثری داشته باشند.

با مطالعه روند شکل گیری مبادلات مرزی و ارائه تسهیلات مربوطه به مرزنشینان، این نکته به وضوح مشخص می شود که در گذشته علت اصلی برقراری تسهیلات واردات و صادرات برای ساکنان مرزی، نوعی حمایت در جهت جلوگیری از تخلیه جمعیتی این مناطق و پیشگیری از پیامدها و اثرات سوء آن بوده است. اطلاعات و یافته های حاصل از این تحقیق نشان داده است که کارکردهای متفاوتی از شرکت های تعاونی مرزنشینان انتظار می رود که طیف گسترده ای از معادلات انسانی و محیطی را از فعالیت های اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و اقتصادی در بر می گیرد، یافته های این تحقیق مشخص نمود که متاسفانه عملاً شرکت های تعاونی مرزنشینان توفیق چندانی را در عملکرد اقتصادی میزان تاثیرگذاری بر اقتصاد خانوار دارا

نبودند (میزان رضایتمندی اعضا از شاخص های عملکرد اقتصادی به طور متوسط پایین تر از سایر مولفه های تعاونی عملکردی برآورد شده است). این مساله می تواند به دلایل متعددی از عوامل مربوط به فعالیت تعاونی های مرزنشینان مرتبط باشد، به گونه ای که در مجموع، موجبات رضایتمندی کم تر اعضای تعاونی ها در زمینه عملکرد اقتصادی در مقایسه با سایر زمینه های عملکرد تعاونی ها گردیده است.

❖ منابع

فارسی

- ۱) ابراهیم زاده، ع و بریمانی، ف. تحلیلی بر تعاونی های مرزنشینان و جایگاه ساختاری و عملکردی آن، پژوهش های جغرافیایی،
- ۲) ابراهیمی، م. بررسی تاثیر کیفیت خدمات بانک کشاورزی بر میزان رضایت مشتریان هدف فصلنامه بانک کشاورزی.
- ۳) اصغرپور، م. ج. تصمیم گیری های چند معیاره، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۴) امینی، الف. ه. تعاونی های مرزنشینی.
- ۵) آرشیو اداره کل تعاون استان هرمزگان.
- ۶) آمارنامه استان هرمزگان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان هرمزگان.
- ۷) باریکانی، الف و کفاشی، الف. بررسی رضایتمندی مراجعین به مراکز بهداشتی درمانی تابعه دانشگاه علوم پزشکی ایران. مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران.
- ۸) بت کی کی. فراتر از رضایت مشتری. ترجمه: سعید مهدوی، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی، تهران.
- ۹) جمعه پور، م. مبانی برنامه ریزی محیطی در توسعه منطقه ای.
- ۱۰) صانعی، ن. بررسی عملکرد شرکت های تعاونی مرزنشینان کشور. وزارت تعاون، دفتر تحقیقات و پژوهش، تهران.

- (۱۱) طالبی، م.ع. بررسی نقش تعاونی‌های مرزنشینان در توسعه منطقه‌ای (نمونه موردی تعاونی‌های مرزنشینان)
- (۱۲) عسگری، ع.، اشرف زاده ح.ر. بررسی جایگاه تعاون در بازرگانی خارجی کشور. موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، تهران.
- (۱۳) کلانتری، خ. برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، انتشارات خوشبین.
- (۱۴) ماه‌نامه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی. مرزنشینان.
- (۱۵) مختاری، ی. وضعیت تعاونی‌های مرزنشینان استان. وزارت تعاون.
- (۱۶) مرکز آمار ایران. نتایج طرح آمارگیری.
- (۱۷) منصورفر، ک. روش‌های آماری. انتشارات دانشگاه تهران.
- (۱۸) نور محمدی، خ. جنبه‌های اقتصادی مبادلات مرزی. موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، تهران.
- (۱۹) وزیر محمود. روند پیدایش و گسترش شرکت تعاونی‌های مرزنشین.

لاتین

- a) Bond E.U., and Fink R.L. Customer satisfaction and marketing quality interface. Journal of Business and Industrial marketing.
- b) Chambers, Robert and Gordon R. Conway. Sustainable rural livelihood for 21th century, Institute of development studies.
- c) George, owusu. Regional development in Place, District capitals (small towns) and decentralized development in Ghana, a rhetorical perspective, Norway, tromso.
- d) Hayes B.E. Measuring customer satisfaction (Development and use of questionnaires). Publisher: ASQ Quality , 2 sub Edition.
- e) Marshall F., Chakraborty G., and srivastave P. Are drivers of customer satisfaction different for buyers/users from different functional areas?. Journal of Business and Industrial Marketing.
- f) Okali, Christina. sustainable development strategies: what they are ang how their development cooprations agencise can support them. Paris. OECD.
- g) Rossomme J. Customer satisfaction measurement in a business-to- business context: a conceptual framework. of Business and Industrial Marketing.
- h) Whleer, Stephen M. Planning for sustainability, Routledge. London.
- i) Young, M. and P. Wilmot. Family and kindship in east London, London< Routeldge and Kegan Paul